

TÜRK VE AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA YER ALAN DÜZENLEMELER UYARINCA HALEFİYETE UYGULANACAK HUKUK

Sema ÇÖRTOĞLU KOCA*

ÖZET

Özellikle sigorta sözleşmelerinde karşılaşılan halefiyet ve rücu sorunlarında yabancı (milletlerarası) unsurun bulunması halinde, milletlerarası özel hukuk kuralları gereğince uygulanacak hukukun belirlenmesi gerekir. Sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan halefiyet ve rücu problemlerinde, ilk olarak, sigorta şirketinin, sigortalı kişiye (alacaklıya) zararı için ödeme yaptıktan sonra borçluya, yani zarar verene karşı sigortalının haklarına halef olup olmayacağını belirleyecek olan hukukun tespiti yapılmalıdır. Halefiyetin mümkün olması halinde ise, sigorta şirketi ile borçlu arasındaki rücu ilişkisine uygulanacak hukuk belirlenmelidir. Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunumuzda halefiyet ve rücuya uygulanacak hukuka ilişkin olarak özel bir hüküm bulunmamaktadır. Çalışmada halefiyet ve rücuya uygulanacak hukukun tespiti ilk olarak, Avrupa Birliği hukukunda yer alan iki Tüzüğe (Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü ve Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'ne) göre yapılmış, daha sonra ise Türk hukukuna göre halefiyet ve rücuya uygulanacak hukuk belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halefiyet ve rücu, sigorta sözleşmesi, kanunlar ihtilâfi, Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü, Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü.

THE APPLICABLE LAW TO SUBROGATION ACCORDING TO TURKISH LAW AND EUROPEAN UNION REGULATIONS

ABSTRACT

Especially at insurance contracts, we could encounter the subrogation problems when there is a foreign (international) element in this relation, then we should determine the applicable law according to the private international law rules. Firstly, we should determine the applicable law to the subrogation when the insurance company payed for the damage to insured person (the creditor). If subrogation is possible, then we should determine the applicable law to recourse in the relationship between debtor and insurance company. Turkish Private International Law and

* Yrd. Doç. Dr. Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, sema@baskent.edu.tr

Procedural Law Code do not have a special rule on applicable law to subrogation. In this article, in order to determine the applicable law to subrogation, initially, two Regulations of European Union, namely, (Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II) and Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I)) are examined, then the applicable law to subrogation under Turkish law is determined.

Keywords: *Subrogation, insurance contract, conflict of laws, Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II), Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I)*

GİRİŞ

Alacaklıya ifade bulunan üçüncü kişinin, alacaklının haklarını borçluya karşı ileri sürebilmesine halefiyet denilmektedir. Türk hukukunda halefiyet iç hukukumuzda çeşitli kanunlarda düzenlenmiştir. Milletlerarası unsurlu bir olayda halefiyet ve rücuya uygulanacak hukukun belirlenmesi gerektiğinde, bu sorunun milletlerarası özel hukuk kurallarımız uyarınca çözülmesi gerekmektedir. 27.11.2007 tarihli 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunumuzda¹ (MÖHUK) halefiyet ve rücuya ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple halefiyet ve rücuya uygulanacak hukukun tespiti önem arz etmektedir. Özellikle sigorta şirketlerinin Türk mahkemelerinde açmış oldukları yabancı unsurlu halefiyet ve rücu davalarında uygulanacak hukukun tespit edilmesi gerekli olmaktadır. Örneğin, yabancı bir kişiye, Ankara’da, Türk vatandaşı bir kişinin kullandığı aracın çarptığını ve yaralanan bu yabancının da ülkesinde sigortalı olduğunu varsayalım. Yabancı sigorta şirketi, sigortalı kişiye zararı için ödeme yaptıktan sonra trafik kazasını yapan Türk vatandaşına karşı sigortalının haklarına halef olup olamayacağını belirleyecek hukukun tespiti yapılmalıdır. Bu tespitten ardından, halefiyetin mümkün olması halinde ise, sigorta şirketi ile borçlu arasındaki rücu ilişkisine uygulanacak hukukun belirlenmesi gereklidir.

¹ Resmi Gazete 12.12.2007-26728

Çalışmamızda, halefiyete ilişkin olarak genel bir bilgi verildikten sonra, konunun önemi itibarıyla sigorta hukukundaki halefiyet üzerinde durulacaktır. Milletlerarası özel hukuka göre halefiyete uygulanacak hukukun belirlenmesinde, öncelikle Avrupa Birliği hukukunda yer alan düzenlemeler incelenmektedir. Avrupa Birliği hukukunda halefiyete uygulanacak hukuka ilişkin düzenlemeler, Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü'nde² ve Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'nde³ yer almaktadır. Çalışmamızda bu iki Tüzükte yer alan düzenlemelerin ele alınmasının ardından Türk hukukuna göre halefiyete uygulanacak hukuk sorunu incelenecektir. Çalışmada, Türk hukukunda halefiyete uygulanacak hukuka ilişkin doktrinde yer alan görüşler ele alındıktan sonra, yabancı unsurlu olaylarda halefiyet ve rücuca uygulanacak hukukun tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

I. Halefiyet

A. Tanım

Halefiyetin çeşitli tanımları bulunmaktadır. Genel tanımına göre halefiyet, haklar, talepler ya da menkul kıymetler ile ilgili olarak, bir şeyin başka bir şeyle veya bir kişinin başka bir kişiyle ikame edilmesidir⁴. Bir başka tanıma göre ise; halefiyet, alacaklıya ifada bulunan bir kimsenin, onun bütün hak ve yetkilerine sahip olarak, sorumlu olan bir başka kimseye başvurmasıdır⁵. Mevcut bir hakkın bir kimseden diğerine intikali ile halefiyet gerçekleşmektedir. Kendisine hak intikal eden kimse önceki hak sahibinin o hak bakımından halefi olmaktadır. İntikal eden hakkın, mutlak veya nisbi bir hak olması fark yaratmamaktadır. İntikal eden hak bir alacak hakkı olabileceği gibi bir mülkiyet hakkı da olabilir⁶.

² Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.199.01.0001.01.ENG>, 27.03.2014.

³ Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008R0593>>, 27.03.2014.

⁴ KING, C. G. : "Subrogation Under Contracts Insuring Property", Texas Law Review, volume 30, 1951-1952, s. 62.

⁵ KILIÇOĞLU, A. : "Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXXI, 1974, Sa. 1-4, s. 397.

⁶ NOMER, H. : "Halefiyet ile Rücû Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücû Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü", İHFM, C. LV, Sa. 3 (1997), s. 244 (Halefiyet).

Halefîyetin üç amacı vardır; birincisi, zarara sebep olan kişinin sebepsiz zenginleşmesine engel olmak, ikincisi, kişileri zarara neden olan davranışlarda bulunmaktan caydırmak, sonuncusu ise, mağdurun sebepsiz zenginleşmesini önlemektir⁷.

Halefîyet, alacağın ifasına rağmen, alacağı sona erdirmeyip, onun ifa edene geçmesi sonucunu doğurur. Halefîyette, alacak hakkına bağlı olarak bütün yetkiler ve fer'i haklar, alacak ile birlikte halef olan kimseye intikal etmektedir⁸.

Halefîyet, borcu ödemiş olan şahsın durumunu kuvvetlendirmektedir. Borçlu namına ödemedede bulunan şahsın, onunla aralarında mevcut hukuki ilişkiden doğan veya hukuki ilişki yok ise, vekâletsiz iş görmeye veya sebepsiz zenginleşmeye dayanan bir rücu hakkı mevcuttur⁹.

Halef olan kişinin, rücu hakkı olan kişiye nazaran daha geniş imkânları bulunmaktadır. Rücu hakkı olan kimse, bu hakkını kullanabilmek için, sadece alacaklıya ifada bulunduğunu ispatla yetinemez; ayrıca rücu esas teşkil eden sebepsiz zenginleşme, vekâletsiz iş görme ya da vekâlet sözleşmesi gibi hukuki sebeplerden birinin varlığını da ispat etmelidir. Halefîyette ise, ödemedede bulunan kimse kural olarak sadece ödemeyi ispat etmekle yetinir. Rücu hakkı, ifa edilen alacaktan bağımsız bir haktır. Halefîyet, alacağın ifasına rağmen, alacağı sona erdirmeyip, onun ifa edene geçmesi sonucu doğurur. Bu nedenle, rücu hakkı sahibi alacaklıya ait bulunan bütün yetkilerden ve fer'i haklardan faydalanamaz. Halefîyette ise, alacak hakkına bağlı olarak bütün yetkiler ve fer'i haklar, alacak ile birlikte halef olan kimseye intikal etmektedir¹⁰.

Görüldüğü gibi, her rücu hakkının mevcut olduğu yerde halefîyet hakkı söz konusu olmaz. Halefîyetin varlığı için kanunda rücu hakkı olan kimsenin alacaklının haklarına halef olduğu belirtilmelidir. Her halef olan kimse rücu hakkına sahiptir. Ancak her rücu hakkı olan kimse halefîyet hakkına sahip değildir¹¹.

⁷ MAHER, B. S. / PATHAK, R. A. : "Understanding and Problematizing Contractual Tort Subrogation", Loyola University Chicago Law Journal, volume 40, 2008-2009, s. 55.

⁸ KILIÇOĞLU, s. 398.

⁹ FRANKO, N. İ. : "Borçlar Kanununun 109 ncu Maddesine Göre Halefîyet Halleri", Ankara Barosu Dergisi, 1981, Sa. 2, s. 203.

¹⁰ KILIÇOĞLU, s. 397-398.

¹¹ KILIÇOĞLU, s. 398.

B. Türk Hukukunda Halefiyet

Türk hukukunda halefiyet muhtelif kanunlarda ele alınan bir konudur. 11.01.2011 tarihli 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun¹² (TBK) 168. maddesinde halefiyet genel olarak hükme bağlanmıştır. Bu hükmün yanı sıra TBK m. 127'de konuya ilişkin bir başka düzenlemeye daha yer verilmiştir. Ayrıca halefiyet 22.11.2001 tarihli 4721 sayılı Türk Medenî Kanununda¹³ (TMK) ve 13.01.2011 tarihli 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda¹⁴ (TTK) da düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanununda halefiyet sigorta kapsamında ele alınmıştır (TTK m. 1472 ve 1481).

1. Türk Borçlar Kanunu'nda Halefiyet

Türk Borçlar Kanunu'nun 168. maddesinde yer alan halefiyete ilişkin düzenlenmeye göre, diğerlerine rücu hakkına sahip olan borçlulardan her biri, ifa ettiği miktar oranında alacaklının haklarına halef olur. Alacaklı diğerlerinin zararına olarak borçlulardan birinin durumunu iyileştirirse, bunun sonuçlarına katlanır.

TBK m. 168, ödemede bulunan müteselsil borçlunun durumunu güçlendirmek, rücu hakkını daha etkili kılmak için ona, tatmin ettiği alacaklıya halef olma hakkını tanımıştır. Ödemede bulunan ve diğerlerine rücu hakkına sahip olan borçlu, ödediği miktar oranında alacaklının haklarına halef olarak onun yerine geçmektedir. Halefiyet, alacaklıya ait hakların alacaklıyı tatmin ettiği ölçüde rücu hakkına sahip müteselsil borçluya geçmesidir. Bu şekilde, müteselsil borçta ifa, asıl alacağın ortadan kalkmasını değil, rücu hakkına sahip borçluya geçmesi sonucunu doğurmaktadır¹⁵.

Buradaki halefiyet, kanundan doğan bir halefiyettir, sözleşmeden değil. Ancak, alacaklı ve ödemede bulunan borçlu isterlerse daha önce yaptıkları bir sözleşme ile halefiyetin söz konusu olmayacağını kararlaştırabilirler. Kanunda bunu engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Rücu hakkına sahip birden çok borçlunun mevcut olması halinde, rücu alacağı bunlar arasında teselsül ilkesine göre değil, her birinin rücu payına göre paylaşılır¹⁶.

¹² Resmi Gazete 04.02.2011-27836

¹³ Resmi Gazete 08.12.2001-24607

¹⁴ Resmi Gazete 14.02.2011-27846

¹⁵ EREN, F. : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012, s. 1212.

¹⁶ EREN, s. 1212.

TBK'nın 127. maddesinde ise alacaklıya halef olma düzenlenmiştir. Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişi, aşağıdaki hâllerde ifası ölçüsünde alacaklının haklarına halef olacaktır. Bunlar:

1. Başkasının borcu için rehnedilen bir şeyi rehinden kurtardığı ve bu şey üzerinde mülkiyet veya başka bir ayni hakkı bulunduğu takdirde.

2. Alacaklıya ifada bulunan üçüncü kişinin ona halef olacağı, borçlu tarafından ifadan önce alacaklıya bildirildiği takdirde.

TBK m. 127'ye göre, diğer halefiyet hâllerine ilişkin kanun hükümleri saklıdır.

2. Türk Ticaret Kanunu'nda Halefiyet

Halefiyet ilkesi, Türk Ticaret Kanunu'nda sadece zarar sigortaları (mal ve sorumluluk sigortaları) bakımından ele alınmış, can sigortaları bakımından nazara alınmamıştır.

a. Mal sigortalarında halefiyet

Mal sigortalarında halefiyet ilkesi geçerlidir. Sigortacı rizikonun gerçekleşmesi sonucunda sigortalının zararını tazmin eder. Ancak bu zarar, üçüncü kişinin kusurlu davranışından kaynaklanmışsa bu kişiye karşı dava açılarak tazminat istenebilir. Halefiyet ilkesi gereğince de, sigortacı ödediği tazminat dolayısıyla sigortalının haklarına sahip olur ve üçüncü kişilere karşı doğrudan doğruya TTK m. 1472 uyarınca dava açabilir¹⁷. Bu madde uyarınca; sigortacı, sigorta tazminatını ödediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir (m.1472(1)). Sigortalı, halefiyet ilkesi uyarınca sigortacıya geçen haklarını ihlal edici şekilde davranırsa, sigortacıya karşı sorumlu olur. Sigortacı zararı kısmen tazmin etmişse, sigortalı kalan kısımdan dolayı sorumlulara karşı sahip olduğu başvurma hakkını korur (m.1472(2)).

Sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü, sigortalıya karşı olduğu için sigorta ettiren ile sigortalının farklı kişiler olması halinde, sigortacı,

¹⁷ ÇEKER, M. : 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku, Adana 2012, s. 162-163 (Sigorta Hukuku).

halefiyet ilkesi gereğince, sigortalının yerine geçmekte ve onun haklarını kullanmaktadır¹⁸.

Mal sigortalarında sigortacıya halefiyet hakkı tanınması iki esasa dayanmaktadır. Bunlardan ilki, mal sigortalının temelinde yatan zenginleşme yasağının bir sonucu olarak, sigorta ettirenin uğradığı zararı bir kez tazmin etmesinin gerekli olmasıdır. Sigorta ettiren tazmin edilen zarar ölçüsünde zarar verene başvuru hakkını kaybeder. Halefiyet ilkesi gereğince, bu hak sigorta şirketine intikal etmektedir. İkinci olarak, halefiyet ilkesi gereğince, sigortacı, zarardan asıl sorumlu olan kişiye başvurarak bu kişinin neden olduğu zararın sonuçlarına katlanmasını sağlamaktadır. Sigorta sözleşmesi gereği, zarar gören, uğradığı zarar nedeniyle haksız fiil hükümleri uyarınca sorumlulara karşı tazminat talebinde bulunmak yerine, zararını doğrudan sigortacıdan talep edebilmektedir. Sigortalının, halefiyet ilkesi gereği, zarar veren kişiyi sorumlu tutabilmesi için bu kişinin kusurlu olması ve zararı tazmin yükümlülüğünün doğmuş olması gerekir¹⁹.

Sigortalının halefiyeti kanundan doğan bir haktır. Ancak bu hakkın kazılması için üç şartın yerine gelmesi gerekmektedir. Bu şartlar:

1. Sigortacı ile zarar gören arasında geçerli bir sigorta sözleşmesi mevcut olmalı ve sigorta kapsamında bir zarar meydana gelmiş olmalıdır²⁰.

2. Sigortalı, zarar gören sıfatıyla üçüncü kişilere karşı tazminat isteme hakkına (dava hakkına) sahip olmalıdır. Sigortalının üçüncü kişiden tazminat isteme hakkının doğmadığı durumlarda, örneğin zarara sigortalı kendi kusuru ile neden olmuşsa, sigorta şirketi sözleşme gereği tazminat ödemediği halde üçüncü kişiden tazminat talebinde bulunamayacaktır. Yine gerekmediği halde hatır (ek gratia) ödemesi yapan sigortacı da halefiyet ilkesine dayanarak talepte bulunamaz²¹.

3. Sigortacı sigorta tazminatını sigortalıya ödemiş olmalıdır²².

Sigorta şirketi, sigortalısına daha fazla tazminat ödemiş olsa bile, kendisine ancak sigortalının uğradığı gerçek zarar karşılığı tazminatı dava

¹⁸ ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 163.

¹⁹ ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 163-165.

²⁰ CAN, M. : “Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı?” Sorusu Çerçevesinde 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukukî Esaslar, Ankara 2011, s. 110 (6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu); ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 167.

²¹ CAN (6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu), s. 110-111; ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 168.

²² CAN (6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu), s. 110; ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 171.

etme hakkı intikal eder. Gerçek zarar karşılığı ödenen tazminat halefîyetin üst sınırını teşkil etmektedir²³

b. Sorumluluk sigortalarında halefîyet

Sorumluluk sigortalarında halefîyet TTK m. 1481’de düzenlenmektedir. Bu maddenin 1. fıkrasına göre, sigortacı, sigorta tazminatını ödedikten sonra hukuken sigortalı yerine geçer. Sigortalının gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel tutarında sigortacıya ait olur. Bu madde uyarınca, sorumluluk sigortalarında, sigortacının kendi sigortalısına rücu hakkı tanınmamış, sigortacıya sadece zarardan sorumlu olan üçüncü kişilere (sigortalının dava yoluyla talepte bulunabileceği kişilere) karşı talepte bulunabileceği düzenlenmiştir. Sorumluluk sigortasında sigortacının, kendi sigortalısına rücu etmesi engellenmiştir. Diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmadıkça, sorumluluk sigortalarında sigortacı, kendi sigortalısına rücu hakkına sahip değildir. Sigortacının kendi sigortalısına rücu hakkını tanıyan kanunlara örnek olarak 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nu²⁴ verebiliriz. Bu Kanunu’nun 95/2. maddesinde, ödemede bulunan sigortacı, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre, tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene başvurabilir şeklinde açık bir düzenleme bulunmaktadır²⁵. Trafik kazaları sonucunda oluşan zararın bir kısmını veya tamamını tazmin etmek amacıyla ülkemizde, motorlu taşıt işletenler için zorunlu mali sorumluluk sigortası yaptırma zorunluluğu söz konusudur. Zorunlu mali sorumluluk sigortası mevzuatında düzenlenen bazı durumlarda, sigorta şirketi ödemiş olduğu tazminatı bir bakıma ağır kusuru ile zarara neden olan sigorta ettirenden, rücu davası yolu ile geri alır. Sigortacı; zorunlu mali sorumluluk sigortası kapsamında ödediği tazminatı, zarara neden olan sigorta ettirenden, halefîyet prensibi gereğince, Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali

²³ Uygulamada, sigortalının uğradığı gerçek zarar araştırılmakta ve saptanan bu zarara göre mahkemece karar verilmektedir. Birçok olayda, sigortalının üçüncü şahsa (fail, istihdam eden, araç sahibi) karşı olan dava hakkını BK m. 49 ve devamındaki maddelerdeki haksız fiile ilişkin hükümlere (veya Karayolları Trafik Kanunu’nun 50. maddesine dayanmaktadır. Bu hallerde mahkeme tarafından sadece gerçek zarara hükmedilmektedir; ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 168, 172.

²⁴ Resmi Gazete 18.10.1983-18195

²⁵ ÇEKER (Sigorta Hukuku), s. 262.

Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası) Genel Şartları²⁶ B.4. hükmünde²⁷ sayılan durumlardan birisinin olması halinde geri alabilir. Bu durumlardan hiçbirisi gerçekleşmemişse, sigorta şirketi, rizikonun gerçekleşmesi sonucu meydana gelen zarara ve bundan doğan tazminata kendisi katlanmak zorunda kalacaktır²⁸.

Sigortacının kendi sigortalısına rücu hakkını veren kanunlar çerçevesinde, bu hakkın şartlarını düzenleyen diğer Sigorta Genel Şartları ise şunlardır: Çevre Kirliliği Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın²⁹ B.7. maddesi³⁰, Deniz Yolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası

²⁶ Resmi Gazete 12.08.2003-25197, <<http://www.tsb.org.tr/karayollari-motorlu-araclar-zorunlu-mali-sorumluluk-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=502>>, 25.04.2014.

²⁷ Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası (Trafik Sigortası) Genel Şartları'nın B.4. maddesinde sayılan ve sigorta şirketine rücu imkânı veren nedenler şunlardır: a) Tazminatı gerektiren olay, işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasdi bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmiş ise, b) İşleten, yetkili makamlardan izin almaksızın düzenlenen bir yarış için Karayolları Trafik Kanunu uyarınca yapılması gereken özel bir sigortanın yapılmamış olduğunu biliyorsa veya gerekli özeni göstermesi halinde bilebilecek durumda ise, c) Tazminatı gerektiren olay, aracın Karayolları Trafik Kanunu hükümlerine göre gereken ehliyetnameye sahip olmayan kimseler tarafından sevk edilmesi sonucunda meydana gelmiş ise, d) Tazminatı gerektiren olay, işletenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin veya motorlu aracın hatır için karşılıksız olarak kendilerine verilen kişilerin uyuşturucu veya keyif verici maddeler almış olarak aracı sevk ve idare etmeleri esnasında meydana gelmiş veya olay, yukarıda sayılan kişilerin alkollü içki almış olmaları nedeniyle aracı güvenli sürme yeteneklerini kaybetmiş bulunmalarından ileri geliyorsa, e) Tazminatı gerektiren olay, yolcu taşımaya ruhsatlı olmayan araçlarda yolcu taşınması veya yetkili makamlarca tesbit edilmiş olan istiaab haddinden fazla yolcu veya yük taşınması veya patlayıcı, parlayıcı ve tehlikeli maddeleri taşıma ruhsatı bulunmayan araçlarda, bu maddelerin parlama, tutuşma ve infilakı yüzünden meydana gelmiş ise, f) Sigorta ettirenin, rizikonun gerçekleşmesi halinde, B.1 maddesinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesinden dolayı zarar ve ziyan miktarında bir artış olursa, g) Tazminatı gerektiren olayın aracın çalınması veya gaspedilmesi sonucunda olması halinde, çalınma veya gaspedilme olayında işletenin kendisinin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kusurlu olduğu tespit edilirse.

²⁸ ARSLAN, A. S. : “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa. 88, 2010, s. 195, 211-212.

²⁹ <<http://www.tsb.org.tr/cevre-kirliligi-mali-sorumluluk-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=472>>, 25.04.2014.

³⁰ Örnek olarak, sigortacının kendi sigortalısına rücu hakkını veren 2872 sayılı Çevre Kanunu ile 5312 sayılı Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanunu'nu verebiliriz. Bu kanunlar çerçevesinde, rücu hakkının şartlarını düzenleyen Çevre Kirliliği Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın B.7. maddesi şu şekildedir:
Zarar Görenlerin Haklarının Saklı Tutulması ve Sigortacının Sigorta Ettirene Rücu Hakkı
Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve

Genel Şartları'nın³¹ B.7. maddesi, Kıyı Tesisleri Deniz Kirliliği Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın³² B.7. maddesi, Özel Güvenlik Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın³³ B.6. maddesi, Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası Genel Şartları'nın³⁴ B.7. maddesi.

Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, TTK m. 1481 (2) gereği, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı gereğince, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir. Ayrıca, TTK m. 1481(3) uyarınca, sigortalı veya zarar gören, tazminatın ödenmesiyle sigortacıya geçen haklarını ihlal edici herhangi bir davranışta bulunursa, sigortacıya karşı sorumlu olacaktır.

c. Can sigortalarında halefiyet

Halefiyet kuralı, sadece mal ve sorumluluk sigortalarında öngörülmüş olup, can sigortalarında sigortacının rücu hakkı bulunmamaktadır. Can sigortaları, meblağ sigortası niteliği taşıdığından sigortacı sigortalıya uğradığı

tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller Kıyı Tesisleri Deniz Kirliliği Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası Tarife ve Talimatlarında yer alan en üst limitlere kadarlık kısmı zarar görene karşı ileri sürülemez.

Ödemede bulunan sigortacı, ödemiş olduğu tazminat tutarınca, sigorta sözleşmesine ve bu sözleşmeye ilişkin kanun hükümlerine göre, tazminatın kaldırılmasını veya azaltılmasını sağlayabileceği oranda sigorta ettirene rücu edebilir.

Sigorta ettirene başlıca şu nedenlerle rücuda bulunulabilir.

Tazminatı gerektiren olay;

- a) Sigorta ettirenin veya eylemlerinden sorumlu olduğu kişilerin kasti bir hareketi veya ağır kusuru sonucunda meydana gelmişse,
- b) Kanunda yasaklanan hallerden, sigorta ettirenin bu kanun ve ilgili mevzuattaki yükümlülüklerini yerine getirmemesinden doğmuşsa,
- c) Tesisin mevzuatın gerektirdiği teknik şartlara uygun olmamasından, nitelikli personel olmadan faaliyette bulunmasından meydana gelmişse ve
- ç) Sigorta ettirenin rizikonun gerçekleşmesi halinde B.2. maddesinde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesi nedeniyle zarar miktarında bir artış olmuşsa, artan zarar miktarı ile sınırlı olmak kaydıyla, ödenen tazminat tutarınca sigorta ettirene rücu edilir.

³¹ <<http://www.tsb.org.tr/cevre-kirliligi-mali-sorumluluk-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=472>>, 25.04.2014.

³² <<http://www.tsb.org.tr/deniz-yolu-yolcu-tasimaciligi-zorunlu-sorumluluk-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=473>>, 25.04.2014.

³³ Resmi Gazete 26.02.2005-25739, <<http://www.tsb.org.tr/ozel-guvenlik-zorunlu-mali-sorumluluk-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=512>>, 25.04.2014.

³⁴ Resmi Gazete 18.01.2004-25350, <<http://www.tsb.org.tr/zorunlu-karayolu-tasimacilik-mali-sorumluluk-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=529>>, 25.04.2014.

zararı değil de poliçede öngörülen belirli bir tutarı ödemektedir. Bu nedenle, can sigortalarında, sigortalının, sigortacıdan tazminat aldıktan sonra zarar veren üçüncü kişilere de ikinci bir tazminat talep etmesi mümkündür³⁵.

Sağlık sigortası ile karayolu yolcu taşımacılığı zorunlu koltuk ferdi kaza sigortası, can sigortasının türlerindedir. Bu sigortalarda kural olarak, halefiyet ilkesinin uygulanmaması gerekir. Ancak can sigortasının bazı türleri için halefiyetin olabileceği kabul edilmektedir. Bu tür sigortalar bakımından genel eğilim hastalık ve kaza giderleri için zarar giderim ilkesi temel olduğundan halefiyetin uygulanabileceği yönündedir³⁶.

Sağlık Sigortası Genel Şartları'nın³⁷ 11. maddesinde tazminatın sonuçları ve sigortacının halefiyet hakkı düzenlenmiştir. Bu madde uyarınca, sigortacı ödediği tedavi masrafları dolayısıyla sorumlu üçüncü kişilere karşı ödediği tutar kadar sigortalının yerine geçer. Bir can sigortası türü olduğu halde, sağlık sigortalarında sigortacının sözleşmeden doğan bir rücu hakkının mevcut olduğu kabul edilmektedir³⁸.

Aynı şekilde, Karayolu Yolcu Taşımacılığı Zorunlu Koltuk Ferdi Kaza Sigortası Genel Şartları'nın³⁹ B.6. maddesinde sigortacının halefiyeti düzenlenmektedir. Bu madde uyarınca; sigortacı, ödediği tedavi giderleri tazminatı tutarınca, hukuken sigortalının yerine geçer.

3. TBK m. 168 ile TTK m. 1472 ve 1481 arasındaki ilişki

Her iki kanunda da halefiyete ilişkin düzenlemelerin yer alması TBK m. 168 ile TTK m.1472 ve 1481 arasındaki ilişkinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Türk Ticaret Kanunu madde 1472 ile 1481'de ödemede bulunan sigortacının sigortalının diğer sorumlulara karşı sahip olduğu haklarına halef olacağı açıkça düzenlenmiştir. Bunun anlamı sigortacının diğer sorumlulara karşı olan rücu hakkının halefiyet yoluyla güçlendirilmiş olduğudur. TTK'nun 1472. ve 1481. hükümleri halefiyet esasını getirirken, kapsam bakımından

³⁵ ÇEKER, M. : “Sigortacının Rücu Hakkı”, <<http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/sigortac%C4%B1n%C4%B1n%20r%C3%BCcu%20hakk%C4%B1.htm>>, s. 6, 28.03.2014 (Rücu).

³⁶ BAĞATUR, Ç. M. : “Can Sigortalarında Sigortacının Yasal Ardılığı”, Prof. Dr. Faruk Erem'e Armağan, Ankara 1999, <www.yildizbagatur.com/yildizwebtr/data-tr/can_sigortalari.doc>, 28.03.2014.

³⁷ <<http://www.tsb.org.tr/saglik-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=513>>, 25.04.2014.

³⁸ BAĞATUR, <www.yildizbagatur.com/yildizwebtr/data-tr/can_sigortalari.doc>, 28.03.2014.

³⁹ <<http://www.tsb.org.tr/karayolu-yolcu-tasimaciligi-zorunlu-koltuk-ferdi-kaza-sigortasi-genel-sartlari.aspx?pageID=503>>, 25.04.2014.

herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Türk hukukundaki hâkim görüşe göre, sigortacı lehine halefiyet esasını getiren TTK 1472 ve 1481 hükümleri, TBK 168'e nisbeten özel hüküm niteliği taşımaktadır ve bu nedenle de sigortacının rücu edebilmesi münhasıran bu hükümlere göre belirlenmelidir⁴⁰.

II. Milletlerarası Özel Hukuka Göre Halefiyete Uygulanacak Hukuk

Yabancı unsurlu bir olayda halefiyet ve rücuya uygulanacak hukukun belirlenmesi gerektiğinde, milletlerarası özel hukuk kurallarına başvurmamız gerekmektedir. Bu bölümde, Avrupa Birliği hukukunda yer alan düzenlemelere yer verildikten sonra Türk milletlerarası özel hukuk kurallarına göre halefiyet ve rücuya uygulanacak hukuk belirlenecektir.

A. Avrupa Birliği Hukukuna Göre Halefiyete Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi

Avrupa Birliği hukukunda halefiyete uygulanacak hukuka ilişkin düzenlemeler, Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü'nde ve Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'nde yer almaktadır.

Roma II Tüzüğü'nün 19. maddesi sözleşme dışı alacakların kanuni halefiyetini düzenlemektedir. Roma I Tüzüğü'nde ise iki maddede halefiyete ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Roma I Tüzüğü'nün 14. maddesi, sözleşmeden doğan herhangi bir alacağa halef olunmasını düzenlemektedir. Roma I Tüzüğü'nde kanuni halefiyeti düzenleyen 15. maddesi, Roma II Tüzüğü'nün 19. maddesi ile paralellik arz etmektedir.

1. Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü

Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü halefiyet konusunu 19. maddede düzenlenmektedir. Alacaklı ile borçlu arasında sözleşme dışı bir alacak söz konusu ise ve üçüncü kişinin alacaklıya ödeme yükümlülüğü varsa ya da bu yükümlülükten dolayı alacaklıya ödeme yapmışsa halefiyete ilişkin bu madde uygulanır. Madde 19'a göre, bir kişinin (alacaklının), diğer bir kişiye (borçluya) karşı akit dışı bir alacağı olduğunda ve üçüncü kişinin alacaklıya karşı bu borcu ödeme yükümlülüğü varsa veya üçüncü kişi bu borcu alacaklıya ödemişse, üçüncü kişinin alacaklıya karşı borcun ödenmesi yükümlülüğüne uygulanacak olan hukuk, alacaklı ile borçlu

⁴⁰ KILIÇOĞLU, s. 407; NOMER (Halefiyet), s. 256-257.

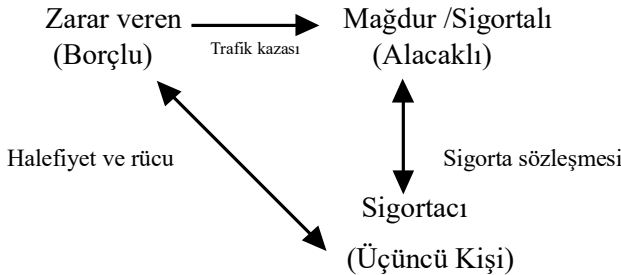
arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk kapsamında alacaklının borçluya karşı ileri sürebileceği haklardan hangilerini ve ne ölçüde üçüncü kişinin borçluya karşı ileri sürebileceğini belirler.

Madde 19 uyarınca, bir kişinin (alacaklının), diğer bir kişiye (borçluya) karşı akit dışı bir alacağı olduğunda ve üçüncü kişinin alacaklıya karşı bu borcu ödeme yükümlülüğü bulunduğu veya üçüncü kişi bu borcu alacaklıya ödediğinde, üçüncü kişinin alacaklıya karşı bu borcu ödemesi yükümlülüğüne uygulanacak olan hukuk halefiyeti belirleyecektir. Alacaklının borçluya karşı ileri sürebileceği haklardan hangilerini ve ne ölçüde üçüncü kişinin borçluya karşı ileri sürebileceğini alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk belirleyecektir.

Tüzüğün 19. maddesi sigorta sözleşmelerine uygulandığında karşımıza şu sonuç çıkmaktadır: Sigortacının alacaklının haklarına halef olup olamayacağını sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirleyecektir. Sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk sigortacıya böyle bir hak vermemekteyse, sigortalının haklarıyla sınırlı olmak kaydıyla akit dışı borç ilişkisine uygulanacak hukuka göre rücu yapılacaktır⁴¹.

Örneğin, bir Alman vatandaşına, Paris'te Hollanda vatandaşının kullandığı aracın çarptığını ve yaralanan Alman vatandaşının sigortalı olduğunu düşünelim (Şema 1). Sigorta şirketinin, sigortalı kişiye ödeme yaptıktan sonra trafik kazasını yapan kişiye yaptığı bu ödemeyi rücu etmesi sorunu, bir başka deyişle sigorta şirketinin sigortalının haklarına halef olup olamayacağı, halef olabilirse, hangi ölçüde halef olabileceğini Roma II Tüzüğü'nün 19. maddesine göre çözülmesi gerekmektedir.

Şema 1:

⁴¹ STONE, P. : "The Rome II Regulation on Choice of Law in Tort", Ankara Law Review, Vol. 4, No. 2 (Winter 2007), s. 129.

Sigortacının mağdura (sigortalıya) ödeme yaptıktan sonra sigortalının hakları için trafik kazasını yapan kişiye karşı halef olup olmayacağını (sigortacının sigortalıya ödeme yapma yükümlülüğü getiren) sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirler. Halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı, sigortalı mağdurun borçlusu olan trafik kazasını yapan kişinin özel durumlarını ileri sürüp süremeyeceğini trafik kazasına (haksız fiile) uygulanacak hukuk belirler. O halde sigorta şirketinin sigortalının halefi olup olamayacağını sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirleyecek, eğer bu hukuk imkân veriyorsa hangi ölçüde ve ne miktarda sigorta şirketinin zarar veren kişiden bu ödemeyi rücu edebileceğini trafik kazasına (haksız fiile) uygulanacak hukuk belirleyecektir. Trafik kazasını yapan kişi ile mağdur aralarında bir hukuk seçimi yaparak uygulanacak hukuku tespit etmişler ise, bu hukuk seçimi ile sigorta şirketi de bağlıdır. Bir başka deyişle zarar veren ve mağdurun seçtiği hukuk, halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı sigortalı mağdurun borçlusu olan trafik kazasını yapan kişinin özel durumlarını ileri sürüp süremeyeceğini de belirler. Sigortalı ile sigortacı sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuku seçmişler ise, sigorta şirketi bu hukuk seçimi ile bağlıdır. Sigorta sözleşmesi için seçilen hukuk halefiyetin mümkün olup olmadığını belirler.

Madde 19'un uygulanabilmesi için öncelikle, üçüncü kişinin alacaklıya karşı ödeme yapma yükümlülüğünün olması gereklidir. Bu nedenle 19. madde, eğer üçüncü kişi kendi isteğiyle (veya yanlışlıkla) mağdurun zararını tazmin ettiyse, uygulanamaz. Bu tür durumlarda madde 19'un kıyasen dahi uygulanması mümkün değildir. Böyle bir durumda uygulanacak hukuk şu şekilde tespit edilir: Eğer üçüncü kişi, alacaklıdan yaptığı ödemeyi geri isterse, bu talebi Roma II Tüzüğü'nün 10. maddesinde düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükmüne tâbi olacaktır. Eğer üçüncü kişi, sorumlu kişiden ödemeyi talep ederse, bu talep hem sebepsiz zenginleşme (m.10) hem de vekâletsiz iş görme (m.11) olarak nitelendirilecektir. Bu nedenle de Roma II Tüzüğü'nün 10. ve 11. maddeleri uygulanacak hukuku ayrı ayrı belirleyecektir⁴².

Madde 19'a göre, halefiyete uygulanacak hukuk, üçüncü kişinin alacaklıya karşı ödeme yapma yükümlülüğüne uygulanacak hukuktur. Halefiyete uygulanacak hukuk şu hususları belirlemektedir: Öncelikle, haksız fiili işleyene (borçluya) karşı mağdurun (alacaklının) alacaklarına hangi şartlar

⁴² HUBER, P. / ALTENKIRCH, M. : Rome II Regulation: Pocket Commentary, Art. 19, Munich 2011, s. 386.

altında ve hangi süreçte kanuni halefiyetin olabileceğini belirler. İkinci olarak, borçluya karşı rücu yasaklarını belirler. Örneğin, sigortalının hane halkı üyesine karşı kazanılmış hakların kullanılmasını sigortacıya yasaklayabilir. Son olarak üçüncü kişinin, mağdurun (alacaklının) haklarına haksız fiili işleyene (borçluya) karşı ne ölçüde halef olabileceğini belirler⁴³.

Haksız fiili işleyen (borçlunun) menfaatleri madde 19 ile korunmaktadır. Çünkü akit dışı talebin içeriği ve amacı, halefiyete uygulanacak hukuktan etkilenmemekte, bunun yerine akit dışı borca uygulanacak hukuk tarafından münhasıran belirlenmektedir. Akit dışı borca uygulanacak hukuk, borçlunun hukuki durumunda zarara sebep olabilecek bütün taleplere uygulanır. Bu talepler şu sorunları içerebilir: Borçlu, üçüncü kişiye karşı borçlunun asıl alacaklıya karşı kullanabileceği maddi ve usulü savunmaları (örneğin, takas hakkı) kullanabilir mi? Borçlu, kendisine halefiyetle ilgili bilgilendirme yapılmaması halinde, asıl alacaklıya borcunu ödemesi ile borcunu yerine getirmiş sayılır mı? Bu sorunların dışında akit dışı borca uygulanacak hukuk, üçüncü kişinin halef olduğu alacaklarını devredip devredemeyeceğini de belirler (Roma II Tüzüğü madde 15(e))⁴⁴.

Roma II Tüzüğü'nün 19. maddesinde yer alan halefiyete ilişkin kuralın kapsamına iki hususun girmeyeceği kabul edilmiştir. Bunlar;

1. Halefiyet alacakları dışında kalan diğer alacaklar

Madde 19 sadece, ikincil sorumlu kişinin alacaklının haklarını ilk borçluya karşı kullandığı durumları kapsamaktadır. Bu sebeple bazı hususlar kapsam dışında kalmaktadır. İkincil sorumlu kişinin, diğer alacaklara başvurduğu, örneğin, özellikle tazminat için düzenli bir alacak hakkının bulunduğu durumlar kapsam dışında kalmaktadır. Böyle durumlarda madde 19'un kıyasen uygulanması gerektiği kabul edilmektedir⁴⁵.

2. Avrupa Topluluklarının 1408/71 sayılı 14 Haziran 1971 tarihli Topluluk içinde dolaşan çalışan kişilere ve ailelerine sosyal güvenlik programlarının uygulanması hakkında Konsey Tüzüğü⁴⁶

⁴³ HUBER/ALTENKIRCH, s. 386-387.

⁴⁴ HUBER/ALTENKIRCH, s. 387-388.

⁴⁵ HUBER/ALTENKIRCH, s. 388.

⁴⁶ Regulation (EEC) No 1408/71 of the Council of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31971R1408:en:HTML>>, 04.10.2013; <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1971R1408:20060428:en:PDF>>, 19.02.2014.

Sosyal güvenlik sigortalarının uygulanmasına ilişkin 1408/71 sayılı Tüzük, sosyal güvenlik kurumundaki akit dışı alacaklardaki halefiyeti düzenleyen özel bir hüküm içermektedir. Bu tüzük, sosyal güvenlik sigortalarının çoğu dalına uygulanmaktadır. Örneğin, hastalık ve analık yardımları, sakatlık yardımları, yaşlılık yardımları, dul ve yetim yardımları, işçi tazminat yardımları, iş hastalıkları veya işsizlik yardımları (madde 4). Tüzüğün kapsadığı kişiler şunlardır: Çalışan veya serbest meslek sahibi kişiler, öğrenciler, bunların aile üyeleri, dul ve yetimler (madde 2). Tüzük, sadece olayın birden fazla Üye devletle ilişkisi olması halinde uygulanabilecektir⁴⁷.

2. Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü

Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'nde halefiyete ilişkin iki madde bulunmaktadır. Bu maddeler, iradi devir ve akdi halefiyete ilişkin olan 14. madde⁴⁸ ile kanuni halefiyete ilişkin olan 15. maddedir⁴⁹. Tüzüğün 15. maddesinin uygulanmasına örnek olarak, sigortacının zararını tazmin ettiği mağdurun haklarına, zarara sebep olan kişiye karşı halef olması verilmektedir. Tüzüğün 14. maddesi, açıkça alacakların akdi (iradi) halefiyetini düzenlemektedir. Roma I Tüzüğünün Komisyon Tasarısında iradi devir ile akdi halefiyetin “benzer ekonomik fonksiyonları yerine getirdiği” belirtilmiştir⁵⁰.

a. Akdi Halefiyet

Akdi halefiyet, bir anlaşma nedeniyle söz konusu olabilir. Bir sigorta poliçesi sigortacıya özellikle halefiyet hakkını vermiş ise, akdi halefiyet ortaya çıkar. Bu bağlamda, sigorta poliçelerinde genellikle sigortacıya hak tanıyan bir hüküm yer almaktadır. Bu hükümde, zararın ödenmesi ile sigortalının, zarara sebep olan fiili veya ihmali gerçekleştiren kişiye karşı ya da zarar verenin sebep olduğu sigortalanmış zarar için sorumlu olan kişiye karşı dava açma hakkına sigortacının halef olacağı belirtilmektedir. Akdi halefiyet, sigortalının alacağını özel olarak halefiyet belgesi ile sigortacıya devrettiği durumlarda da oluşabilir⁵¹. Bazı durumlarda ise, sigortalının, sigorta kapsamında olan

⁴⁷ HUBER/ ALTENKIRCH, s. 388.

⁴⁸ Tüzüğün 14. maddesi, Roma Sözleşmesinin 12. maddesinin genişletilmiş halidir.

⁴⁹ Tüzüğün 15. maddesi, Roma Sözleşmesinin 13. maddesinin değiştirilmiş halidir.

⁵⁰ NORTH, P./ FAWCETT, J.J./ CARRUTHERS, J. M.: Cheshire, North & Fawcett Private International Law, New York 2008, s. 1238.

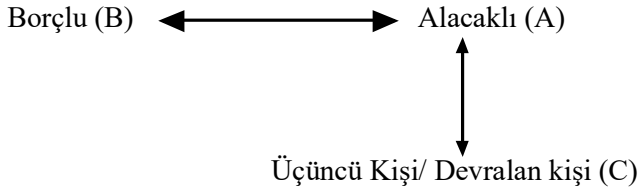
⁵¹ PAPASAVAS, P. M. : “The Insurer/Insured Relationship In Subrogation”, s. 2, <<http://www.cozen.com/admin/files/publications/papasavas1143139.PDF>>, 01.11.2013.

kayıp veya zararın gerçekleşmesinden önce sigortacıyla bir anlaşma yaparak sigortacının halefiyet hakkının ortadan kaldırılması mümkündür⁵².

İradi devir ve akdi halefiyeti düzenleyen 14. maddenin 1. paragrafına göre, iradi devirde, devredenle devir alan arasındaki ilişki veya alacağın diğer bir kişiye (borçluya) karşı akdi halefiyetinde uygulanacak olan hukuk bu Tüzük uyarınca devredenle devralan arasındaki sözleşmeye uygulanacak hukuk tarafından belirlenir.

Devir ile halefiyet farklıdır. Bunu bir örnek vererek açıklayabiliriz.

Şema 2:

Devirde, A ve B arasındaki hukuki ilişkiden doğan alacak, C'ye devredilmektedir. Halefiyette ise, C; A ile B arasındaki ilişkide A'nın yerine geçmektedir. C, A'nın asıl borçtaki haklarına sahip olmakta ve yükümlülüklerine tabi olmaktadır. Halefiyet için B'nin onayı gerekli değildir. Halefiyet, sözleşmeden veya kanundan doğabilir (şema 2)⁵³.

A ile B arasındaki borç ilişkisi aralarındaki hukuki ilişkiye uygulanacak hukuk tarafından idare edilmektedir. Bu borç ilişkisi birçok şeyden kaynaklanabilir. Bu ilişki, genellikle sözleşmeden kaynaklanmaktadır, ancak bazen akit dışı borç ilişkileri de söz konusu olabilir. Örneğin haksız fiil veya eski hale getirme. Eğer borç, sözleşmeden kaynaklanıyorsa, Roma I Tüzüğü'nün kapsamına girmektedir ve Roma I Tüzüğü uygulanacak hukuku belirlemektedir. Eğer borç akit dışı bir ilişkiden kaynaklanıyorsa, o zaman Roma II Tüzüğü'nün uygulama alanına girmektedir, Roma II Tüzüğü haksız fiillerden ve diğer akit dışı sorumluluklardan (sebepsiz zenginleşme,

⁵² KING, s. 85.

⁵³ HARTLEY, T. C. : "Choice of Law Regarding The Voluntary Assignment of Contractual Obligations Under The Rome I Regulation", ICLQ vol. 60, January 2011, s. 32-33, <<http://journals.cambridge.org>>, 25.10.2013.

vekâletsiz iş görme (*negotiorum gestio*) ve sözleşme öncesi sorumluluktan (*culpa in contrahendo*) doğan borçlara uygulanacak hukuku belirleyecektir⁵⁴.

Devredilen veya halef olunan alacağa uygulanacak hukuk yani borç ilişkisine uygulanacak hukuk, bunun devredilebilirliğini, devredilen kişi ile borçlu arasındaki ilişkiyi, devrin veya halefiyetin borçluya hangi şartlar altında ileri sürülebileceğini ve borçlunun borçlarını ifa edip etmediğine dair tüm sorunları idare eder (Roma I Tüzük m. 14(2)).

O halde, yukarıda belirtilen örnekteki üç farklı hukuki ilişkiye uygulanacak hukukun belirlenmesi gerekmektedir.

- Alacaklı (A) ile Borçlu (B) arasındaki ilişki, aralarında borcu oluşturan hukuk (örneğin aralarındaki sözleşme) tarafından idare edilir.
- Alacaklı (A) ile Devralan/Üçüncü kişi (C) arasındaki ilişki, alacağın devredildiği veya halefiyet ilişkisinin doğduğu sözleşme tarafından idare edilir.
- Borçlu (B) ile Devralan/Üçüncü kişi (C) arasındaki ilişki, devredilen borca uygulanacak hukuk tarafından (Alacaklı (A) ile Borçlu (B) arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk tarafından) idare edilir⁵⁵.

Bu maddede belirtilen devir kavramı, alacağın temlikini, güvence ve rehin olarak yapılan alacağın temlikini veya diğer alacaklara ilişkin güvenlik haklarını içerir (Roma I Tüzük m. 14(3)).

b. Kanuni Halefiyet

Kanuni halefiyet, sigortacının sigorta sözleşmesi gereği sigortalıya karşı yükümlülüğünü yerine getirdiği zaman ortaya çıkar. Aslında bu yükümlülük başkası tarafından örneğin haksız fiili işleyen tarafından yerine getirilmesi gereken bir yükümlülüktür. Bu hak, sözleşmede halefiyet hakkının düzenlenmediği durumlarda ortaya çıkmaktadır⁵⁶.

Dubuisson'un savunduğu görüşe göre, sigortacı ile sigortalının borçlusu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk, sigortacının sigortalıya ödeme yapmasının sonucu olarak ortaya çıkan sigortacının halefiyetine uygulanacak olan hukuk şu şekilde belirlenmelidir: Sigortacının, sigortalıya ödeme yapma

⁵⁴ HARTLEY, s. 32.

⁵⁵ HARTLEY, s. 35.

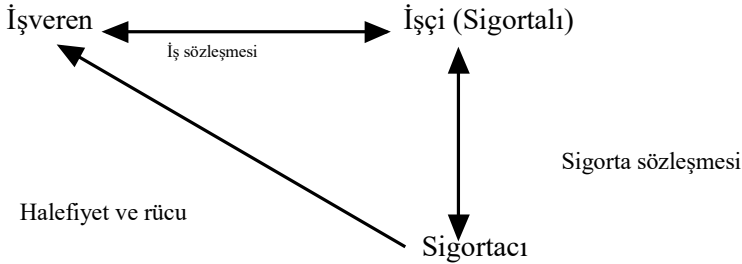
⁵⁶ PAPASAVAS, s. 2-3.

yükümlülüğüne uygulanan hukuk ya da sigorta sözleşmesine uygulanan hukuk, halef olunan hakların kapsamını ve sigortalının borçlusunun sigortacıya karşı ileri sürebileceği itirazları belirler. Ancak bu görüş, sigortalının borçlusu için öngörülemeyen bir hukukun uygulanmasına sebep olmasından ötürü haksızlığa yol açabilmektedir⁵⁷. *Seatzu*'ya göre, sigortalının borçlusunun, alacaklı ile ilişkisini düzenleyen hukuk sistemi yerine herhangi bir hukuk sisteminde yer alan hukuki çarelere dayanmasını istemek kabul edilemez. Bu görüşe göre, sigortalının borçlusu ile sigortacı arasındaki ilişkiye, sigortalı ile borçlu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk uygulanmalıdır⁵⁸.

Roma I Tüzüğü'nün 15. maddesinde yer alan kanuni halefiyete ilişkin düzenlemeye göre, bir kişinin (alacaklının), diğer bir kişiye (borçluya) karşı akdi bir alacağı olduğunda ve üçüncü kişinin alacaklıya karşı bu borcu ödeme yükümlülüğü varsa veya üçüncü kişi bu borcu alacaklıya ödemişse, üçüncü kişinin alacaklıya karşı borcun ödenmesi yükümlülüğüne uygulanacak olan hukuk, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk kapsamında alacaklının borçluya karşı ileri sürebileceği haklardan hangilerini ve ne ölçüde üçüncü kişinin borçluya karşı ileri sürebileceğini belirler.

Örneğin, sigortalının işçi olduğu ve sigortacının sigortalı işçiye ödeme yaptıktan sonra sigortacının, sigortalı işçinin hakları için işverene karşı halef olup olmayacağı (işverene bu ödemeyi rücu edip edemeyeceği) ya da hangi ölçüde halef olabileceği sorununun çözümü 15. maddeye göre bulunması gerekir (şema 3).

Şema 3:

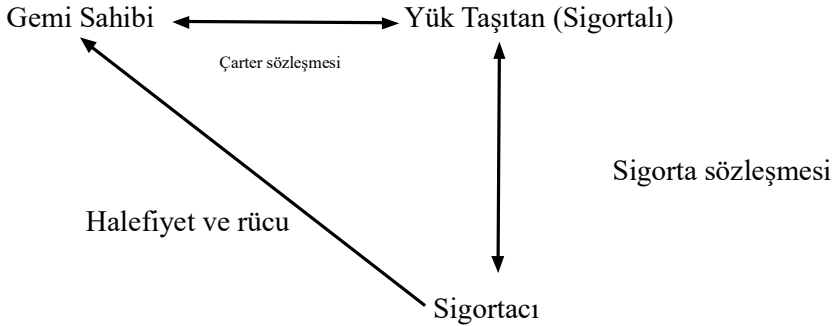
⁵⁷ SEATZU, F.: Insurance in Private International Law, Oregon 2003, s. 122.

⁵⁸ SEATZU, s. 122.

Sigortacının sigortalıya ödeme yaptıktan sonra bu ödeme için sigortacının işverene karşı halef olup olmayacağını sigortacının sigortalıya ödeme yapma borcunu doğuran sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirler. Bir başka deyişle sigortacının, sigortalı işçinin sigortalanmış haklarını işverene (borçluya) karşı ileri sürüp süremeyeceğini sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk tespit edecektir. Halef olunan hakların kapsamını ve işverenin özel durumlarının işçiye (sigortalıya) karşı ileri sürüp süremeyeceğini iş sözleşmesine uygulanacak hukuk tayin eder⁵⁹.

Bir diğer örnekte ise, gemi sahibi ile yük taşıtan arasında charter sözleşmesi olduğunu ve gemideki yükün sigortalı olduğunu varsayalım. Geminin ve içindeki yükün bir başka ülkenin karasularında zarara uğraması sonucunda, sigortacı sigortalı olan yük sahibine ödeme yaptığı takdirde, sigorta şirketi gemi sahibine karşı yük taşıtanın hakları için halef olabilir mi? Olabilir ise, hangi ölçüde halef olabileceği yine 15. maddeye göre çözümlenmelidir (Şema 4).

Şema 4:

Sigortacının yük taşıtana (sigortalıya) ödeme yaptıktan sonra bu ödeme için sigortacının gemi sahibine karşı halef olup olmayacağını sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirler. Halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı sigortalı yük taşıtanın borçlusunu olan gemi sahibinin özel durumlarını ileri sürüp süremeyeceğini charter sözleşmesine uygulanacak hukuk tayin eder. Eğer gemi sahibi ile yük taşıtan aralarında bir hukuk seçimi

⁵⁹ SEATZU, s. 122-123.

yaparak charter sözleşmesi için uygulanacak hukuku tespit etmişler ise, bu hukuk seçimi ile sigortacı da bağlıdır. Bir başka deyişle seçilen hukuk, halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı sigortalının borçlusu olan gemi sahibinin özel durumlarını ileri sürüp süremeyeceğini de tespit eder. Sigortalı ile sigortacının sigorta sözleşmesi için bir hukuk seçimi yapmaları halinde de, sigortacı bu hukuk seçimi ile bağlı olur. Sigorta sözleşmesi için seçilen hukuk, halefiyetin mümkün olup olmadığını belirler. Yapılan hukuk seçiminin halefiyet için de geçerli olacağına ilişkin *The Front Comor davasını*⁶⁰ örnek verebiliriz. Olayda, *West Tankers* şirketinin sahip olduğu *The Front Comor* gemisi, *Erg Petroli Spa* tarafından charter sözleşmesi ile yük taşınması amacıyla kiralanmıştı. Gemi Syracuse, İtalya’da bir dalgakıran tarafından vurulmuş, gemi ve içindeki yük zarar görmüştür. *Erg Petroli Spa*’nın charter sözleşmesi ile taşıdığı yük sigortalıydı. Olayda, charter sözleşmesi için hukuk seçimi yapılarak İngiliz hukuku seçilmiş ve tahkim anlaşması yapılarak Londra’da tahkime gidileceği kararlaştırılmıştır. *Erg Petroli Spa*’nın sigortacıları ödedikleri sigorta bedeli sonucunda gemi sahibine karşı halef oldukları hakların kapsamının tayininde İtalyan hukukunun yetkili olduğunu ve yetkili mahkemenin Syracuse mahkemeleri olduğunu iddia etmişlerdir. Davada, Avrupa Adalet Divanı, sigortacıların charter sözleşmesinde seçilen hukuk ve tahkim anlaşması ile bağlı oldukları kararına varmıştır⁶¹.

B. Türk Hukukuna Göre Halefiyete Uygulanacak Hukukun Belirlenmesi

27.11.2007 tarihli 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)’da halefiyete ve rücuca uygulanacak hukuka ilişkin herhangi bir bağlama kuralı yer almamaktadır. Ayrıca 5718 sayılı MÖHUK’da sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin herhangi bir bağlama kuralı da bulunmamaktadır.

⁶⁰ Case C-185/07, *Allianz SpA and Generali Assicurazioni Generali SpA v West Tankers Inc.*, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 10 February 2009, <<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72841&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=505314>>, 16.12.2013.

⁶¹ BAATZ, Y./SANDIFORTH, A. : “A Setback for Arbitration”, *Shipping & Trade Law*, May 2009, Volume 9, Number 4, <http://eprints.soton.ac.uk/79609/1/Baatz_Y_2009_Issue_4.pdf>, 10.12.2013; SMITH, R./ CURRAN, A. : “The Front Comor: An End to Anti-suit Injunctions? ”, <<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=427b0e9e-8bfe-4dd6-89db-2989aa2f7293>>, 29.11.2013.

1. Uygulanacak hukuka ilişkin olarak doktrinde ileri sürülen görüşler

Sigortacının ödemiş olduğu tazminat nedeniyle sigortalıya halef olmasında ve üçüncü kişilere bunu rücu etmesinde uygulanacak hukukun tespitinde doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır.

İlk görüşe göre, sigortalıya yaptığı ödemeler sebebiyle, sigortacının borçluya karşı sahip olduğu halefiyete dayanan rücu hakkından doğan taleplere de, sigorta sözleşmesinin tabi olduğu hukuk uygulanır⁶².

Bir başka görüşe göre, sigortacı, yalnızca ödediği tazminat oranında riskin gerçekleşmesine sebep olan şahsa rücu edecektir. Eğer sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukuk dışında başka bir hukukun yani üçüncü şahsın tazminat borcunun tabi olduğu hukukun uygulanması kabul edilirse, bu hukuka göre tazminat miktarının, sigortacının ödediği miktardan daha az veya daha fazla belirlenmesi mümkün olabilecektir. Bu nedenle halefiyeti, sigorta sözleşmesine uygulanan ülke hukukuna tabi kılmak ve bu bağlamda zarar sigortalı ile sorumluluk sigortalı arasında bir ayırım yapmamak gerekir⁶³.

Diğer bir görüşe göre ise, 6762 sayılı eski TTK m. 1301'de⁶⁴ (6102 sayılı yeni TTK m. 1472) yer alan sigortacının halefiyeti meselesinin akit statüsünün kapsamına girip girmediği zarar (mal) sigortalı ve sorumluluk sigortalı için ayrı ayrı incelenmesi gerektiği yönündedir⁶⁵. *Zarar (mal) sigortalılarında* geçerli olan zenginleşme yasağı ilkesinin tamamlayıcısı niteliğindeki bu esas gereğince, halefiyet, sigortalanan menfaatin rizikonun gerçekleşmesinden sonra zarara uğraması sonucunda, sigortalının uğramış olduğu zararın giderilmesi amacıyla zarara uğratana karşı tazminat davası açma hakkına, sigortacının, uğranılan zararı sigortalıya tazmin ettiği miktar

⁶² NOMER, E. : Devletler Hususî Hukuku, İstanbul Şubat 2015, s. 327 (Devletler Hususî).

⁶³ EKŞİ, N. : Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2012, s. 51 (Sigorta).

⁶⁴ Madde 1301 - Sigortacı sigorta bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettiren kimse yerine geçer. Sigorta ettiren kimsenin vaki zarardan dolayı üçüncü şahıslara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel nispetinde sigortacıya intikal eder. Sigorta ettiren kimse, 1 inci fıkra gereğince sigortacıya intikal eden haklarını ihlal edecek bir hal ve harekette bulunursa sigortacıya karşı mesul olur. Sigortacı zararı kısmen tazmin etmiş ise sigorta ettiren kimse kalan kısmından dolayı üçüncü şahıslara karşı haiz olduğu müracaat hakkını muhafaza eder.

⁶⁵ SİRMEN, S. K. : "Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortalı Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk", BATİDER, C. XXVI, Sa. 31, Y. 2010, s. 54-55.

kadarıyla sahip olmasıdır⁶⁶. Sigortacının halefiyet dolayısıyla, üçüncü şahsa karşı rücu hakkına sahip olup olmayacağı ya da ne kapsamda sahip olacağı hususunun belirlenmesinde, sigortalı ile üçüncü şahıs arasındaki tazminata kaynaklık eden hukuki ilişkiye uygulanacak hukuk yetkili olmalıdır. Halefiyet durumunda, sigortacı ile üçüncü şahıs arasındaki hak ve yükümlülükler sigorta akdinden doğmadığından, hiçbir şekilde sigorta ilişkisine dâhil olmayan üçüncü şahsın, sigorta tekniğine ilişkin mülahazalarla sigorta akdi statüsüne tâbi tutulması uygun görülmez. Milletlerarası alanda, alacaklının değişmesi borçlunun hukuki durumunu hiçbir şekilde kötüleştiremeyeceğinden, halefiyet sonunda oluşan borçlu üçüncü şahsın hukuki durumu ile ilgili problemler, sigortacının halefiyetinin hukuken geçerliliği, sigortacı ile üçüncü şahıs arasındaki hukuki ilişki, defî ve itirazlar, üçüncü şahsın tazminat borcuna hakim olan hukuka tâbi olmalıdır⁶⁷. Bununla birlikte, *sorumluluk sigortalarında* kanuni halefiyet biraz daha farklı bir özellik göstermektedir. Sorumluluk sigortalarında, sigortacı, birbirlerine karşı belirli bir sıra ve rücu ilişkisi içinde olan sorumlu kişilerden değildir. Sigortacı, belirli bir zarardan sorumlu olan sigortalıya karşı yöneltilen tazminat taleplerini karşılamayı güvence altına almıştır. Bu nedenle, sigortacı, hiçbir şekilde söz konusu zararı tazminle yükümlü kişilere karşı, kendi haklarından doğan bir rücu imkânına sahip değildir. Zarar görenin uğradığı zararı tazmin etmekle, sigortalının diğer zarar veren kişilere karşı sahip olduğu rücu hakkına halef olur. Bu durumda halefiyete ilişkin olarak, rücu yükümlüsü üçüncü şahsın hukuki durumu ile ilgili olmadığı ve sigorta akdinin taraflarını ilgilendiren hukuki problemler söz konusu olduğu sürece, sigorta akdi statüsü geçerli olur. Ancak halefiyet dolayısıyla kendisine rücu edilen kişinin hukuki durumuna ilişkin olarak ortaya çıkan hukuki problemlere, zarar görenin bu üçüncü şahsa karşı sahip olduğu tazminat talebi için yetkili olan hukuk düzeni uygulama alanı bulur⁶⁸.

2. Yargıtay'ın uygulaması

Yargıtay'ın halefiyet ve rücuda uygulanacak hukuk sorununa ilişkin olarak vermiş olduğu bazı kararlar bulunmaktadır. Bu kararlarda, sigortacının alacaklıya ödeme yaptıktan sonra, sigortacının borçluya yaptığı rücuda, borçlu ile alacaklının arasındaki ilişkiye uygulanan hukukun rücuya da uygulandığı

⁶⁶ TEKİNAY, S. S. /AKMAN, S. /BURCUOĞLU, H. /ALTOP, A. : Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993, s. 212; CAN, M. : Türk Özel Sigorta Hukuku, Ankara 2009, s. 155.

⁶⁷ SİRMEN, s. 54-55.

⁶⁸ SİRMEN, s. 54-55.

belirlenmiştir. Ancak bu davalarda sigortacının alacaklının haklarına halef olurken halefiyetin hangi hukuka tabi olacağı sorunu üzerinde durulmadığı için halefiyete hangi hukukun uygulandığı tespit edilememiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 3.7.1981 tarihli kararı⁶⁹, taşıma sözleşmesi sırasında meydana gelen hasarı ödeyen sigortacının açmış olduğu rücu tazminat davasına ilişkindir. Davada, bir Alman firması (taşıyan) ile Türk firması (taşıtan) arasında yapılan, konusu yedek parça olan bir taşıma sözleşmesi söz konusudur. Taşıma sırasında yedek parçalarda hasar meydana gelmiş ve sigortacı bu hasarı karşılamıştır. Türk firmasına halef olan sigortacının, taşıyan Alman firmasına açtığı tazminat davasında, taşıma sözleşmesinin tâbi olduğu hukuk olaya uygulanmıştır. Olayda, sigortacının açmış olduğu rücu tazminat davasında, sigortalı olan Türk firması ile zarara sebep olan davalı Alman firması arasındaki taşıma sözleşmesine dayanarak uygulanacak hukuk tespit edilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bir başka kararı⁷⁰, çatmaya ilişkin olarak verilen hüküm sonucu Türk Lirası olarak tahsil edilen paranın yabancı para ile olan alacağı karşılamamasından doğan munzam zarar isteğine ilişkindir. Olayda, davacı sigorta şirketi, çatma sonucunda zarara uğrayan sigortalı gemi sahibine sigorta bedelini ödemiş, daha sonra da davalıya rücu tazminat davası açmıştır. Olayda, davacı sigorta şirketinin davalıya açmış olduğu rücu tazminat davasında çatmaya yani haksız fiile uygulanacak hukuka göre karar verildiği görülmektedir.

3. Değerlendirme

a. Halefiyet ve rücuya uygulanacak hukuk

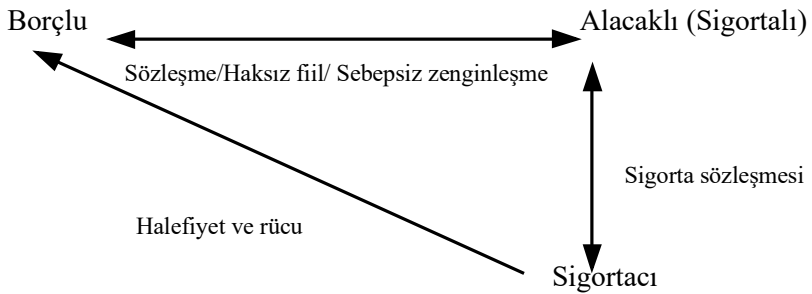
Sigorta sözleşmelerinde ortaya çıkan halefiyet ve rücu sorununa uygulanacak hukukun belirlenmesinde, sigorta türleri bakımından bir ayırım yapılmasına gerek olmadığı kanaatindeyim. Halefiyet ve rücu ilişkilerinin birbirinden farklı hukuki ilişkiler olması nedeniyle bu ilişkilere uygulanacak hukukların da ayrı ayrı tespitinin yapılması gerekir. Sigortacının ödemiş olduğu tazminat nedeniyle halefiyet hakkının var olup olmadığını sigorta şirketi ile sigortalı arasındaki sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirlemelidir. Bir başka deyişle, sigortacının mağdura (sigortalıya) ödeme yaptıktan sonra

⁶⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 3.7.1981 tarihli E. 1979/11-1775, K. 1981/563 kararı. Karar için bakınız; <<http://www.kazanci.com/>>, 12.04.2014.

⁷⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 13.3.1991 tarihli E. 1991/40, K. 1991/127 kararı. Karar için bakınız; <<http://www.kazanci.com/>>, 12.04.2014.

bu ödeme için sigortacının sigortalının hakları için borçluya karşı halef olup olmayacağını sigortalının sigortacıya ödeme yapma borcunu doğuran sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk tarafından tespit edilmelidir. Sigortacının ödemiş olduğu tazminatı borçluya rücu etmesinde uygulanacak olan hukuk ise, sigortalı (alacaklı) ile borçlu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuka göre (sözleşmeye, haksız fiile veya sebepsiz zenginleşmeye uygulanacak hukuka göre) belirlenmelidir. Halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı sigortalının borçlusu olan kişinin özel durumlarını (itiraz ve defileri) ileri sürüp süremeyeceğini, aralarındaki borç ilişkisine uygulanacak hukuk (sözleşmeye, haksız fiile veya sebepsiz zenginleşmeye uygulanacak hukuk) tayin etmelidir. Sigortacı, borçluya, sadece sigortalı alacaklıya ödediği tazminat oranında rücu edecektir. Bu nedenle, sigortacı, borçludan, sigortalıya ödediği tazminattan daha fazlasını rücu etme imkânına sahip değildir. Bununla birlikte, sigortacının sigortalıya yaptığı ödemelerin bazısı ödenen primlerin karşılığı olarak zarardan daha fazlasına ilişkin olabilmektedir. Borçlu, kendisine rücu edilen ödemenin tamamından sorumlu olmayabilir. Bazı durumlarda ise, borçluya rücu edilecek ödeme, sigortacının sigortalıya yaptığı ödemenin altındadır. Bu nedenle de sigortacı, borçluya karşı rücu ederken sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuka göre değil, borçlu ile alacaklı arasındaki ilişkiye yani sözleşme, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeye uygulanacak hukuka göre rücu etmelidir. Ayrıca, sigortacının yaptığı ödemeyi borçluya rücu ederken, bu rücu ilişkisine sigorta sözleşmesine uygulanacak hukukun uygulanması halinde, borçlu hiç bilmediği bir hukukun kendisine uygulanması ile karşı karşıya kalacaktır. Borçlunun içinde bulunmadığı bir ilişkiye uygulanan hukukun, borçlu için uygulanması hakkaniyete uygun düşmeyecektir.

Şema 5:

Sonuç olarak, kanaatimizce, sigorta şirketinin sigortalının halefi olup olamayacağını sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirlemeli, sigorta şirketinin borçludan bu ödemeyi hangi ölçüde ve ne miktarda rücu edebileceğini ise, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk tespit etmelidir (şema 5).

Sigorta şirketinin sigortalının haklarına halef olup olmayacağı sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuka göre belirlenmelidir. 5718 sayılı MÖHUK'da sigorta sözleşmelerine ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Sigorta sözleşmelerinin tüketici işlemi kavramı dışında kaldığı durumlarda sözleşmelere ilişkin genel düzenleme ile sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun tespit edilmesi gerekir. Sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukuku belirleyen madde 24(4) şu şekildedir: “Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur.”

Taraflar, sigorta sözleşmeleri için bir hukuk seçiminde bulunmamışlar ise, sigorta akdine uygulanacak hukuk, 24. maddenin 4. fıkrasına göre sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukukun tespiti ile yapılacaktır. Burada sigorta sözleşmelerindeki karakteristik edim borçlusunun belirlenmesi gerekmektedir. Sigorta sözleşmelerinde karakteristik edim borçlusu sigortacının edimidir. O halde m. 24(4) gereğince, sigortacının işyeri hukuku sigorta sözleşmesine uygulanacak olan hukuktur⁷¹.

⁷¹ SİRMEN, s. 50-51; *Nomer*'e göre, sigorta şirketinin merkezinin bulunduğu yer hukuku sigorta sözleşmesine uygulanacak olan hukuktur. Ancak, şirketin merkezinin bulunduğu ülke hukukuna bağlanma, sigorta sözleşmesinin tüketici sözleşmesi kavramı dışında kalması hâlinde geçerli olur. Aksi hâlde, tüketici sözleşmeleri düzenleyen hukuka (m.26) tabi olur: NOMER (Devletler Hususî), s. 327; *Tekinalp/Çavuşoğlu*'na göre, uygulanacak olan hukuk, sigortacının işlemlerini yaptığı yer yani işyeridir. Sigortacı bir tüzel kişi olduğuna göre, sigorta sözleşmesine ilişkin statü, merkezin veya şubenin yaptığı sözleşmeler açısından “merkezin işyeri” veya “şubenin işyeri” hukukudur: TEKİNALP, G. / UYANIK ÇAVUŞOĞLU, A. : Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, İstanbul 2011, s. 403; *Ekşi*'ye göre, bazı hallerde, sigorta sözleşmesi, sigortacının işyerinin bulunduğu ülkeden başka bir ülkelye daha yakın irtibatlı olabilir. Bu durumda, m. 24(4)'ün son cümlesi uyarınca sigorta sözleşmesi ile en sıkı bağlantılı olan ülke hukuku uygulanacaktır. Böyle bir durumda tarafların yerleşim

Sigorta sözleşmelerinin tüketici sözleşmesi kavramı içinde kalması da mümkündür. 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁷² (TKHK) tüketici işlemini tanımlamıştır. Bu tanımda sigorta sözleşmeleri tüketici işlemi olarak kabul edilmiştir⁷³. TKHK'na göre, tüketici, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişidir (m.3/1(k)). Paralel olarak, MÖHUK m.26'da tüketici sözleşmeleri, meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik sözleşmeler olarak tanımlanmıştır⁷⁴. Sigorta ettiren, sigortalı veya lehdar, TKHK anlamında tüketici sayılabiliyorsa, MÖHUK'da tüketici sözleşmelerine ilişkin düzenlemenin (m.26) sigorta sözleşmelerine uygulanacak hukukun tayininde kullanılması mümkündür. MÖHUK m. 26'ya göre, tüketici sözleşmelerinde tarafların hukuk seçimi yapmamış olması hâlinde, tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır. Tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için;

“a) Sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilân sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukukî fiiller bu ülkede yapılmış veya

b) Diğer taraf veya onun temsilcisi, tüketicinin siparişini bu ülkede almış veya

c) İlişkinin bir satım sözleşmesi olması hâlinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş” olmalıdır.

yeri, sigorta sözleşmesinin yapıldığı yer ve ifa yeri; sigorta tazminatının ödeneceği para birimi dikkate alınarak en yakın bağlantı tespit edilmeye çalışılmalıdır. MÖHUK m. 24(4)'ün son cümlesi uyarınca, her somut olayın özellikleri dikkate alınarak, sigorta sözleşmesinin bütün unsurları değerlendirilerek bir sonuca varılmalıdır: EKŞİ (Sigorta), s. 30.

⁷² Resmi Gazete 28.11.2013- 28835

⁷³ TKHK'un 3. maddesinin 1(l). bendine göre, tüketici işlemi, mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemdir.

⁷⁴ Doktrinde MÖHUK m. 26'da tüketici sözleşmesinin tanımına yer verilmiş olması eleştirilmiştir. TKHK'da tüketici sözleşmesinin tanımının yapılmış olması nedeniyle MÖHUK'da bunun tekrarlanmasının gerekli olmadığı belirtilmiştir. Tüketici sözleşmesinin ne anlama geldiği bir vasıflandırma meselesi olduğundan, Türk mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda zaten Türk hukukuna göre tayin edilecek bir husustur: ŞANLI, C. / ESEN, E. /ATAMAN-FİGANMEŞE, İ. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul Kasım 2014, s. 273, dipnot 375.

Bu şartlardan hiçbiri gerçekleşmemişse, 26. madde hükmünün uygulanması imkânı olmayacaktır. Bu halde sigorta sözleşmesi için MÖHUK m.24(4)'ün uygulanması gerekecektir. Ayrıca paket turlar hariç, taşıma sözleşmeleri ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmelere madde 26 uygulanmayacaktır (m.26(3))⁷⁵.

Sigorta şirketinin ödemiş olduğu tazminatı borçluya rücu etmesinde uygulanacak olan hukuk ise, sigortalı (alacaklı) ile borçlu arasındaki ilişkiye göre belirlenecektir. Bu ilişki, sözleşmeden, haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanabilir. Alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkinin türüne göre 5718 sayılı MÖHUK'un ilgili maddesi⁷⁶ somut olaya tatbik edilerek uygulanacak hukuk tespit edilmelidir.

b. Hukuk seçiminin halefiyet ve rücu için uygulanacak olan hukuka etkisi

Sigortalı ile sigortacının sigorta sözleşmesi için bir hukuk seçimi yapmaları halinde, seçilen hukuk, sigortacının alacaklıya yapmış olduğu ödeme nedeniyle alacaklının haklarına (borçluya karşı) halef olup olamayacağını da belirler. Bir başka deyişle sigorta sözleşmesi için seçilen hukuk, halefiyetin mümkün olup olmadığını da tespit eder. Tarafların aralarındaki sözleşme için yaptıkları hukuk seçimi MÖHUK m.24'ün 1., 2. ve 3. fıkralarına uygun olmalıdır. MÖHUK'un ilgili maddesine göre, sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikleri hukuka tâbidir. Sözleşme hükümlerinden veya hâlin şartlarından tereddüde yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir (m.24(1)). Hukuk seçimine ilişkin bir kloz sigorta sözleşmesinde yer alabilir⁷⁷. Taraflar, seçilen hukukun

⁷⁵ Tüketici sözleşmelerinde uygulanacak hukuka ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız; ÇELİKEL, A. /ERDEM, B. B. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul Şubat 2014, s. 363-368; DOĞAN, V. : Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara Şubat 2015, s. 392-394; GÜNGÖR, G. : Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000, s. 185-217; NOMER (Devletler Hususî), s. 344-347; ÖZTEKİN GELGEL, G. : Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar, İstanbul 2000, s. 107-118; ŞANLI/ ESEN /ATAMAN-FİĞANMEŞE, s. 272-275; TEKİNALP/ UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 425-428.

⁷⁶ 5718 sayılı MÖHUK'un 24. maddesinde sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde uygulanacak hukuk, 25. maddesinde taşınmazlara ilişkin sözleşmeler, 26. maddesinde tüketici sözleşmeleri, 27. maddesinde iş sözleşmeleri, 28. maddesinde fikrî mülkiyet haklarına ilişkin sözleşmeler, 29. maddesinde eşyanın taşınmasına ilişkin sözleşmeler, 34. maddesinde haksız fiiller, 35. maddesinde kişilik haklarının ihlâlinde sorumluluk, 36. maddesinde imalâtçının sözleşme dışı sorumluluğu, 37. maddesinde haksız rekabet, 38. maddesinde rekabetin engellenmesi, 39. maddesinde sebepsiz zenginleşme düzenlenmektedir.

⁷⁷ EKŞİ (Sigorta), s. 22. Tarafların sigorta sözleşmelerine yapabilecekleri hukuk seçiminin

sözleşmenin tamamına veya bir kısmına uygulanacağını kararlaştırabilirler (m.24(2)). Hukuk seçimi taraflarca her zaman yapılabilir veya değiştirilebilir. Sözleşmenin kurulmasından sonraki hukuk seçimi, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla, geriye etkili olarak geçerlidir (m.24(3)). Sonradan seçilen hukuk önceki akit statüsüne nisbetle üçüncü şahsın hukukî durumunu kötüleştirmekte ise, hukuk seçiminin sonuçları kanunlar ihtilâfı bakımından esas akdin tarafları arasındaki ilişkiyle sınırlı kalır. Tarafların üçüncü şahıslarla ilişkilerinde önceki akit statüsü geçerli olmaya devam eder⁷⁸. Sigorta sözleşmelerinin tüketici sözleşmesi kavramı içinde kalması halinde ise, sigorta sözleşmesi için yapılan hukuk seçimi MÖHUK m. 26 (1)'e uygun olmalıdır. Meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbi olacaktır. Düzenlemede, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülke hukukunun sağladığı koruma asgarî düzey olarak kabul edilmiş ve sözleşmeye uygulanmak üzere seçilen hukukun uygulanmasının, ancak, seçilen hukukun tüketiciye daha üst seviyede bir koruma sağlaması halinde mümkün olabileceği belirtilmiştir⁷⁹.

Borçlu ile alacaklı aralarında bir hukuk seçimi yaparak uygulanacak hukuku seçtikleri takdirde, bu hukuk seçimi, alacaklıya yapmış olduğu ödemeyi borçluya rücu eden sigorta şirketini de bağlar. Bir başka deyişle borçlu ile alacaklının seçtiği hukuk, halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı sigortalının borçlusu olan kişinin özel durumlarını ileri sürüp süremeyeceğini de belirlemektedir. Bu hukuk seçiminin sigorta şirketi için de bağlayıcı olabilmesi için borçlu ile alacaklının aralarında yaptıkları hukuk seçiminin geçerli bir hukuk seçimi olması gerekir.

Borçlu ile alacaklı arasında bir sözleşme ilişkisinin mevcut olması halinde MÖHUK'un 24. maddesinin 1., 2. ve 3. fıkralarına uygun olarak yapılmış bir hukuk seçiminin var olması gerekir⁸⁰. Borçlu ile alacaklı arasında bir haksız fiil veya sebepsiz zenginleşme ilişkisinin mevcut olması halinde ise, taraflar, ancak haksız fiilin ya da sebepsiz zenginleşmenin meydana

ayrıntıları için bakınız; EKŞİ (Sigorta), s. 22-26.

⁷⁸ NOMER (Devletler Hususî), s. 321-322.

⁷⁹ ŞANLI/ ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 273.

⁸⁰ Tarafların sözleşmelerine yapabilecekleri hukuk seçiminin ayrıntıları için bakınız; ÇELİKEL /ERDEM, s. 327-331; DOĞAN, s. 359-368; NOMER (Devletler Hususî), s. 317-323; ŞANLI/ ESEN/ ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 249-265; TEKİNALP/ UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 350-360.

gelmesinden sonra uygulanacak hukuku açık olarak seçebilirler. Haksız fiiller için MÖHUK m. 34(5)'de ve sebepsiz zenginleşme için MÖHUK m. 39(2)'de düzenlenen bu hükümler uyarınca taraflara kısıtlı bir hukuk seçim imkânı verilerek, akit dışı borç ilişkilerinde tarafların korunması amaçlanmıştır⁸¹.

Borçlu ile alacaklının yaptığı hukuk seçiminin sigorta şirketini bağlayarak, sigorta şirketinin borçluya yapacağı rücutunun bu seçilen hukuka göre yapılmasına dair Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin vermiş olduğu bir kararı örnek verebiliriz⁸². Karara konu olan olayda, taşıma rizikolarına karşı sigortalanan emtia Çin'den Türkiye'ye hasarlı bir şekilde taşınmıştır. Bu nedenle sigorta ettirene tazminat ödenmiştir. Davacı, rücu koşullarının oluştuğunu ileri sürerek, 22.203.06 YTL tazminatın talep edilmesini istemiştir. Davalı taraf, taşımaya mesnet konşimentoda yetkili mahkemenin Paris mahkemesi olarak kararlaştırıldığını, ihtilâf için Fransız hukukunun uygulanacağını savunmuştur. Mahkeme, davanın halefiyet ilkesi uyarınca açıldığı, taşımanın denizyolu ile gerçekleştiği, konşimentoda taşıyıcıya yöneltilen herhangi bir iddia ve/veya bu konşimentodan doğan veya onunla ilgili olarak ortaya çıkacak tüm anlaşmazlıkların bu konşimentoda aksi belirtilmediği takdirde Fransız hukukuna göre, tarafların münhasır yetkisini kabul ettiği Paris Ticaret Mahkemesinin karara bağlayacağı hükmünün bulunduğunu belirtmiştir. Mahkeme, uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıdığı, yetki sözleşmesi yapıldığı, davada münhasır yetki ve kamu düzenine aykırılık olmadığı, davalının yetki şartına dayanan görev itirazının yerinde olduğu gerekçesiyle dava dilekçesinin yetki sebebiyle reddine karar vermiştir.

Davada, taraflar (alacaklı-sigorta ettiren ile borçlu) aralarındaki konşimento sözleşmesi için hukuk seçiminde bulunarak Fransız hukukunu seçmişlerdir. Alacaklı taşınan emtiasını sigortalatmıştır. Sigortalanan emtia Çin'den Türkiye'ye hasarlı bir şekilde taşınmıştır. Sigorta şirketi, sigorta ettirene tazminat ödemiştir. Sigorta şirketinin borçluya karşı yapacağı rücutunun, konşimento sözleşmesi için seçilen hukuk olan Fransız hukukuna göre yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca davada, konşimento sözleşmesinin taraflarının yapmış olduğu yetki anlaşmasının sigorta şirketinin borçluya karşı açacağı rücu davasında da etkisini göstereceği belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, üçüncü

⁸¹ NOMER (Devletler Hususî), s. 361. Haksız fiillerde ve sebepsiz zenginleşmede hukuk seçiminin ayrıntıları için bakınız; ÇELİKEL/ERDEM, s. 409, 429-430; DOĞAN, s. 401, 412; NOMER (Devletler Hususî), s. 361; 367; ŞANLI/ ESEN/ATAMAN-FİGANMEŞE, s. 293, 305-306; TEKİNALP/ UYANIK ÇAVUŞOĞLU, s. 454, 483.

⁸² Yargıtay 11. HD, E. 2009/5737, K. 2010/11749, T. 22.11.2010. Karar için bakınız; EKŞİ, N. : Milletlerarası Özel Hukuk I Pratik Çalışma Kitabı, İstanbul Eylül 2012, s. 78-80.

kişinin borçluya açtığı rücu davası, eğer taraflar aralarındaki borç ilişkisi için bir yetki anlaşması yapmışlar ise, dava bu kararlaştırılan yer mahkemesinde açılmalıdır⁸³.

SONUÇ

Özellikle sigorta sözleşmelerinde karşımıza çıkmakta olan halefiyet prensibi bu çalışmanın ana konusunu teşkil etmektedir. Çalışmada öncelikle, halefiyet ve rücu konularına ilişkin bilgi verildikten sonra, yabancı unsurlu bir halefiyet ve rücu ilişkisinde uygulanacak hukuk belirlenmiştir. Halefiyet ve rücuya uygulanacak hukukun tespiti ilk olarak, Avrupa Birliği hukukunda yer alan iki Tüzüğe (Akit Dışı Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma II Tüzüğü ve Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuka İlişkin Roma I Tüzüğü'ne) göre, daha sonra ise Türk hukukuna göre yapılmıştır. Türk hukukunda, MÖHUK'da halefiyeti düzenleyen herhangi bir madde bulunmamaktadır. Bu bölümde, Türk hukukunda doktrinde yer alan görüşlere yer verildikten sonra yabancı unsurlu olaylarda halefiyet ve rücuya uygulanacak hukuk hakkında bilgi verilmiştir. Neticede, sigorta sözleşmesinden kaynaklanan yabancı unsurlu bir halefiyet sorununda, sigorta şirketinin sigortalının halefi olup olamayacağını sigorta sözleşmesine uygulanacak hukuk belirlemeli, sigorta şirketinin borçludan bu ödemeyi hangi ölçüde ve ne miktarda rücu edebileceğini ise, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiye uygulanacak hukuk tarafından tespit edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan borçlu ile alacaklının arasındaki ilişkiye (sözleşmeye, haksız fiile veya sebepsiz zenginleşmeye) uygulanacak hukuk, halef olunan hakların kapsamını ve sigortalıya karşı sigortalının borçlusu olan kişinin özel durumlarını ileri sürüp süremeyeceğini de belirlemelidir.

⁸³ Buna ilişkin örnek Yargıtay kararları: Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2008/10852, K. 2010/1711, T. 15.2.2010, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2008/10853, K. 2010/1688, T. 15.2.2010, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2008/14017, K. 2010/5405, T. 17.5.2010, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E. 2004/363, K. 2004/11379, T. 23.11.2004. Kararlar için bakınız; <<http://www.kazanci.com/>>, 07.05.2015.

KAYNAKÇA

ARSLAN, A. S. : “Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasından Doğan Rücu Davaları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sa. 88, 2010, s. 195-224.

BAATZ, Y./SANDIFORTH, A. : “A Setback for Arbitration”, Shipping & Trade Law, May 2009, Volume 9, Number 4, <http://eprints.soton.ac.uk/79609/1/Baatz_Y_2009_Issue_4.pdf>, 10.12.2013.

BAĞATUR, Ç. M. : “Can Sigortalarında Sigortacının Yasal Ardılığı”, Prof. Dr. Faruk Erem’e Armağan, Ankara 1999, s. 65-78, <www.yildizbagatur.com/yildizwebtr/data-tr/can_sigortalari.doc>, 28.03.2014.

CAN, M. : “Gözden Geçirilmeye Muhtaç Hükümler Var mı?” Sorusu Çerçevesinde 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Sigorta Sözleşmesinin Tabi Olduğu Hukukî Esaslar, Ankara 2011 (6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu).

CAN, M. : Türk Özel Sigorta Hukuku, Ankara 2009.

ÇEKER, M. : 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Sigorta Hukuku, Adana 2012 (Sigorta Hukuku).

ÇEKER, M. : “Sigortacının Rücu Hakkı”, <<http://www.cu.edu.tr/insanlar/mceker/sigortac%C4%B1n%C4%B1n%20r%C3%BCcu%20hakk%C4%B1.htm>>, s. 6, 28.03.2014 (Rücu).

ÇELİKEL, A. /ERDEM, B. B. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul Şubat 2014.

DOĞAN, V. : Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara Şubat 2015.

EKŞİ, N. : Milletlerarası Özel Hukuk I Pratik Çalışma Kitabı, İstanbul Eylül 2012.

EKŞİ, N. : Türk ve Avrupa Birliği Hukukunda Yabancı Unsurlu Sigorta Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, İstanbul 2012 (Sigorta).

EREN, F. : 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Ankara 2012.

FRANKO, N. İ. : “Borçlar Kanununun 109 ncu Maddesine Göre Halefiyet Halleri”, Ankara Barosu Dergisi, 1981 Sa. 2, s. 202-220.

GÜNGÖR, G. : Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000.

HARTLEY, T. C. : “Choice of Law Regarding The Voluntary Assignment of Contractual Obligations Under The Rome I Regulation”, ICLQ vol. 60, January 2011, s. 29-56, <<http://journals.cambridge.org>>, 25.10.2013.

HUBER, P. / ALTENKIRCH, M. : Rome II Regulation: Pocket Commentary, Art. 19, Munich 2011.

KILIÇOĞLU, A. : “Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXXI, 1974, Sa. 1-4, s. 395-446.

KING, C. G. : “Subrogation Under Contracts Insuring Property”, Texas Law Review, volume 30, 1951-1952, s. 62-92.

MAHER, B. S. / PATHAK, R. A. : “Understanding and Problematizing Contractual Tort Subrogation”, Loyola University Chicago Law Journal, volume 40, 2008-2009, s. 49-91.

NOMER, E. : Devletler Hususî Hukuku, İstanbul Şubat 2015 (Devletler Hususî).

NOMER, H. : “Halefiyet ile Rücû Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar ile Özel Sigortaların Rücû Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü”, İHFM, C. LV, Sa. 3 (1997), s. 243-260 (Halefiyet).

NORTH, P./ FAWCETT, J.J./ CARRUTHERS, J. M.: Cheshire, North & Fawcett Private International Law, New York 2008.

ÖZTEKİN GELGEL, G. : Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar, İstanbul 2000.

PAPASAVAS, P.M. : “The Insurer/Insured Relationship In Subrogation”, s. 1-29, <<http://www.cozen.com/admin/files/publications/papasavas1143139.PDF>>, 01.11.2014.

SEATZU, F.: Insurance in Private International Law, Oregon 2003.

SİRMEN, S. K. : “Türk Kanunlar İhtilafı Hukukunda Zarar Sigortaları Kapsamına Giren Milletlerarası Unsurlu Sigorta Akitlerine Uygulanacak Hukuk”, BATİDER, C. XXVI, Sa. 31, Y. 2010, s. 41-68.

SMITH, R./ CURRAN, A. : “The Front Comor: An End to Anti-suit Injunctions? ”, <<http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=427b0e9e-8bfe-4dd6-89db-2989aa2f7293>>, 29.11.2013.

STONE, P. : “The Rome II Regulation on Choice of Law in Tort”, Ankara Law Review, Vol. 4, No. 2 (Winter 2007), s. 95-130.

ŞANLI, C. / ESEN, E. / ATAMAN-FİGANMEŞE, İ. : Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul Kasım 2014.

TEKİNALP, G. / UYANIK ÇAVUŞOĞLU, A. : Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, İstanbul 2011.

TEKİNAY, S. S. /AKMAN, S. /BURCUOĞLU, H. /ALTOP, A. : Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul 1993.